

התמודדות עם עוני מחזור בישראל – הצעות לחקיקה ופעילות ציבורית

תקציר

המונח "עוני מחזור" מתייחס לאי-יכולת כלכלית לרכוש מוצרי היגיינה עבור נערות ונשים לשימוש בימי הוסת של המחזור החודשי. מחירם של מוצרים אלה בישראל גבוה, גם בהשוואה למדינות מערביות אחרות. הדבר גורם לאפליה ולמצוקה בקרב נערות שתלויות בהוריהן ובמשאבים הכלכליים של משפחותיהן ומהווה נטל נוסף וקבוע על נשים בעוני, ששיעורן בקרב בוגרים עניים בישראל גבוה מזה של גברים.

עוני מחזור משבש את חיי היומיום של נערות ושל נשים שמצבן הכלכלי אינו מאפשר להן לרכוש מוצרי היגיינה לימי הוסת ותורם להעמקת פערים כלכליים, חברתיים ולפערי השכלה. הוא מוביל לשימוש בתחליפים מאולתרים למוצרי היגיינה תקינים ובטיחותיים ומסכן את בריאותן של המשתמשות בהם; מוביל להיעדרות תדירה מבתי הספר וממקומות עבודה; משבש פעילויות חיים נוספות; ופוגע בכבודן ובביטחונן של נשים.

למרות חשיבותה של בעיה זו, ששורשיה באפליה מגדרית, והעובדה שהשלכותיה עלולות להיות ארוכות טווח, הנושא כמעט ולא נידון בישראל ונעדר מלוח המשימות של בית המחוקקים. זאת, בין היתר, משום הטאבו התרבותי והדתי לעסוק בנושא המחזור החודשי הנשי בפומבי.

לאור זאת, מכון זולת מציג בנייר זה הצעות אופרטיביות לתיקון המצב באמצעות חקיקה: לחייב את הרשויות המקומיות לספק חינם מוצרי היגיינה לזמן הוסת בכל מוסד חינוך רשמי לכיתות ו' עד י"ב; לחייב גופים ציבוריים במדינת ישראל לספק באופן זמין ונגיש מוצרים אלה בתאי השירותים המופעלים על ידיהם; ולפטור באופן מלא מוצרי מחזור ממע"מ. כמו כן, ישנה חשיבות לעורר במקביל שיח ציבורי בנושא המושתק הזה כדי להסיר מעליו את הסטיגמה, לעורר מודעות למחירו בחייהן של נערות ונשים ולחזק את ההכרה בזכויותיהן.

צעדים דומים כבר ננקטים בעוד ועוד מדינות בעולם. הם קלים יחסית ליישום, ויתרונותיהם לתיקון העוול הם מובהקים ומשמעותיים.

רקע

נושא זכויות הנשים בישראל והניסיון לקדם בה שוויון מגדרי מלווים את המדינה מאז היווסדה. מגילת העצמאות קבעה, בין היתר, את זכותם של כל אזרחי המדינה, ללא הבדל מין, לזכויות שוות. חוק שיווי זכויות האישה תשי"א-1951, שנועד לקבוע את העקרונות להבטחת שוויון מלא בין המינים, קבע בין היתר את זכותן השווה של נשים לחינוך, להשכלה, לשירותי בריאות ועוד.¹

¹ [חוק שיווי זכויות האשה](#), תשי"א-1951.

האוכלוסייה בישראל מאופיינת בהיותה צעירה בהשוואה למדינות מפותחות אחרות. בסוף שנת 2020 כ-33 אחוז מתושביה היו ילדים עד גיל 17. מתוכם, קרוב ל-400 אלף, שהם כ-13 אחוז מכלל אוכלוסיית הילדים בגילאים האלה, נזקקו לסיוע מטעם משרד הרווחה והביטחון החברתי.² כמחציתם הן ילדות ונערות.

הצורך בהקניית חינוך והשכלה ציבוריים לילדים נתפס כדרישה בסיסית בישראל ואין חולק על כך שהשכלה מספקת את הכלים שיאפשרו לילדים וילדות הצלחה בבגרותם. על בסיס תפיסה זו מוסכם גם כי יש לפעול לצמצם את הפערים ואת אי-השוויון הקיימים בישראל בתחום ההשכלה לכלל הילדים.³

נייר מדיניות זה יתמקד בסוגייה של עוני מחזור. זהו תחום שמתחיל להתפתח בעולם ומאיר תופעה סמויה אך משמעותית של אי-שוויון לנערות ונשים בגיל הפוריות, שזכויותיהן להשכלה ולחיים פעילים נפגעות כתוצאה מהיעדר אפשרות להשגת מוצרים היגייניים לימי הוסת של המחזור החודשי. שורשיה של בעיה ממוקדת זו, שהשלכותיה קשות גם לטווח הארוך, נעוצים באפליה מגדרית. בישראל, מידת ההזנחה של הנושא מגיעה לכדי כך שאפילו מסד נתונים בסיסיים לגביו אינו זמין. אולם, ניתן לאתר עלייה במודעות לנושא, למשל בפעילותו של ארגון "לונה – תנועת המחזור הראשונה של ישראל", שהוקם בתחילת שנת 2021 במטרה למגר עוני מחזור ואת הסטיגמה סביב הוסת והמחזור החודשי, ועוסק בין היתר בגיוס תרומות לחלוקה חינוכית של מוצרי היגיינה למחזור.⁴

הפתרונות שמכון זולת מציג בנייר זה מתבססים על נתונים שנאספו ונחקרו בעולם, במטרה לאפשר למחוקק בישראל לתקן את המצב הקיים באמצעים קלים יחסית, שניתן ליישם בטווח זמן קצר ושיתרונויהם מובהקים.

מהו עוני מחזור (Period Poverty)?

עוני מחזור משמעו היעדר יכולת כלכלית לרכוש מוצרי היגיינה לנערות ולנשים לשימוש בימי הוסת של המחזור החודשי. להערכת הבנק העולמי ישנן בעולם כ-500 מיליון נערות ונשים שידן אינה משגת קנייה של מוצרי היגיינה כאלה.⁵ ההשלכות של מצב זה עלולות להיות לעתים קשות וליצור חסמים משמעותיים עבורן. למרות זאת, מטעמים תרבותיים ודתיים, העיסוק בנושא עדיין זניח.

היעדר שוויון מגדרי זכה להתייחסות נרחבת יותר בכל הנוגע לסוגייה בריאותית אחרת, של גישה למים נקיים. בשנת 2000 האו"ם הכיר בנשים כ"משתמשות עיקריות במים נקיים לצרכים ביתיים" ברחבי העולם, בשל האחריות שהן נושאות לאספקת המים למשפחותיהן.⁶ לתפקיד זה מספר השלכות מגדריות נוספות במקומות שבהם אין גישה מיידית למים נקיים: הבאת המים כרוכה באובדן שעות

² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [לקט נתונים לרגל יום הילד הבין-לאומי 2021 – הודעה לתקשורת](#), אתר הלמ"ס, 17.11.2021.

³ חנה איילון, נחום בלס, יריב פניגר, יוסי שביט, [אי שוויון בחינוך: ממחקר למדיניות](#), מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל, ירושלים, 2020.

⁴ לונה, [פוסט בפייסבוק](#), עמוד הפייסבוק של ארגון לונה, 12.6.2022.

⁵ The world Bank, [Menstrual Hygiene Management Enables Women and Girls to Reach Their Full Potential](#), *The World Bank Website*, 25.5.2018.

⁶ CRIDF, [Equitable Access to Water for Women](#), *cridf.net*, March 2018.

שהיו יכולות לשמש אותן לצמיחה כלכלית ולכל פעילות אחרת ומעלה את הסכנות לביטחון האישי של נשים בדרכן אל מקורות המים (בעיקר בשל תנאי שטח והחשש מתקיפות ואונס).⁷ ליתרונות עבור בריאות הציבור, הנובעים מהנחת צינורות מים בתוך ישובים, מצטרפים אפוא גם שמירה על ביטחון האישי של נשים וקידום שוויון מגדרי.⁸

אף על פי שעוני מחזור לא זוכה עדיין למידה דומה של תשומת לב, האפליה המגדרית שנוצרת כתוצאה מגישה מוגבלת למוצרי ההיגיינה למחזור והשלכותיה על עתידן של נשים, ובפרט של נערות, הן דרמטיות לא פחות.⁹ מחקרים מראים זיקה בין אי-יכולתן של תלמידות לרכוש מוצרי היגיינה תקינים או להשתמש בהם, לבין היעדרות מלימודים במהלך ימי הוסת של המחזור החודשי. נסיבות אלה אף תרמו לפוטנציאל לפגיעות בבריאות הנפשית ולאובדן ימי עבודה בקרב נשים ולאובדן הכנסה.¹⁰ בעיות אלה אמנם חמורות יותר במדינות מתפתחות, אך הנתונים הקיימים מצביעים על כך שגם במדינות הנחשבות למדינות מפותחות, הן משמעותיות, במיוחד בקרב מגזרים מוחלשים.¹¹

השימוש במוצרי היגיינה לוסת הנשית, מעצם טיבו, ייעודי לצרכים של ילדות ונשים בטווח רחב ביותר של גילאים (לעיתים החל מגיל 10 ועד גיל 55 לערך). מעבר לעלותם הגבוהה, ולעובדה שהשימוש בהם הוא חודשי, קבוע וחיוני, יש לקחת בחשבון את שיעור הנשים בעוני באוכלוסייה. לפי נתוני הביטוח הלאומי לשנת 2021, הנשים בישראל עניות יותר מגברים: 23.1 אחוז מהנשים הבוגרות הן עניות, וזאת לעומת 18.2 אחוז מהגברים הבוגרים. בנוסף, בראשן של 95 אחוז מהמשפחות החד-הוריות העניות בישראל שמקבלות הבטחת הכנסה (22 אלף), עומדות נשים.¹²

השיח בנושא וקידום פתרונות בעקבותיו עדיין אינם מפותחים, בישראל כבמדינות רבות בעולם, הגם שלא בכולן (כפי שנפרט בהמלצות שבהמשך). עם זאת, ישנן מדינות, ארגונים בינלאומיים וקרנות ללא מטרת רווח, שמקדמים כיום פעילויות ומהלכי חקיקה בנוגע לאספקה של מוצרי היגיינה לנערות ולנשים לימי הוסת של המחזור החודשי באמצעות מימון, שינוי במיסויים או על ידי סבסודם.

סקוטלנד מובילה כיום מגמה מתרחבת זו: בתחילת 2021 העביר הפרלמנט הסקוטי חוק לאספקה בלא עלות של מוצרי היגיינה למחזור לכל אישה שנזקקת להם, ולהנגשתם באופן שוטף באמצעות הרשויות המקומיות ובכל בתי ספר. החוק, שכבר מיושם ברוב מרכיביו, מיועד להגיע למימוש מלא עד ינואר 2023.¹³

Molly Allen, Mir Ashfaquzzaman, Megan Bryan, Gabby Estlund, Mehrnaz Khanjani, Maria Kuiper, Kathryn Raver, Nichole Shaw, Olivia Williams, [Women and Water in the Developing World: Linking Water Insecurity and Gender Disparities](#), CSIS Journalism Bootcamp, 30.9.2020

Michelle Horton, [How Water Piped to Homes Promote Gender Equality in Rural Zambia](#), Stanford Engineering, 20.1.2021

Alexandra Greetz, Lakshmi Iyer, Perri Kasen, Francesca Mazzola, Kyle Peterson, [An Opportunity to Address Menstrual Health and Gender Equality](#), FSG: Reimagining Social Change, 18.5.2016

Lauren F. Cardoso, Anna M. Scolese, Alzahra Hamidaddin, Jhumka Gupta, [Period Poverty and Mental Health: Implications among College-Aged Women in The United States](#), BMC Women's Health, 6.1.2021

¹¹ רמי שוורץ, [כלים להנגשת מוצרי היגיינה נשית: מבט משווה](#), הכנסת: מרכז המחקר והמידע, 17.2.2022.

¹² הביטוח הלאומי, [לקראת יום האישה הבינלאומי – כ-23.1% מהנשים הן עניות לעומת 18.2% מהגברים](#), אתר הביטוח הלאומי, 7.3.2022.

¹³ Scottish Government, [New app to access free period products](#), gov.scot, 12.1.2022

היעדרה של סוגייה זו מהשיח הציבורי ומהוראות החוק בישראל אינה גורעת מחשיבותה, ההיפך הוא הנכון. הגיעה העת לזנוח את הרתיעה מעיסוק ציבורי במחזור החודשי של נערות ונשים, נושא יומיומי בחייה של מחצית מהאוכלוסייה, ולהציע פתרונות לנושא של עוני מחזור. רק כך ניתן יהיה לטפל בעוול ובסיכונים שנובעים מבעיה זו, ולצמצם את אי-השוויון בין נשים וגברים בחברה.

מיכוי הזכויות הנכגעות

הזכות לבריאות

תוכניות לקידום הבריאות וההיגיינה בוסת קיימות במדינות רבות בעולם. כיום ידוע כי הזמינות של מוצרי היגיינה לילדות ולנשים בימי הוסת של המחזור החודשי היא מרכיב חיוני בשמירה על בריאותן, משום שללא מוצרים אלו קיים חשש לשלומן הפיזי ולרווחתן.¹⁴

כך, בהיעדר אמצעים לרכישת מוצרי היגיינה סטנדרטיים, כגון תחבושות חד-פעמיות וטמפונים, נערות ונשים רבות משתמשות בעזרים חלופיים ומאולתרים, כגון תחבושות משומשות, פיסות בד שלא עברו סטריליזציה וכו'. דרך מוכרת אחרת להתמודד עם העלות המכבידה של רכישת מוצרים תקינים ובטוחים היא הימנעות מהחלפתם מדי כמה שעות כפי שנדרש. כל אלו הוכחו כמסכני בריאות לנשים ויש אינדיקציות ראשוניות (אך עדיין לא הוכחות אימפריות מספיקות) שהם גם בעלי פוטנציאל להשליך בהמשך על פוריותן.¹⁵

כבוד האדם וחירותו

חוסר במשאבים כלכליים לקנות ולהשתמש במוצרי היגיינה תקינים בקרב נערות ונשים פוגע לא רק בזכותן לבריאות אלה גם בזכות המעוגנת בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, קרי זכותן לכבוד ולהזדמנות שווה למימוש עצמי וכלכלי.

מחירם של מוצרים אלה בישראל גבוה במיוחד. מחקר שערך משרד הכלכלה והתעשייה ב-2017 בתחום יוקר המחייבה הראה שמוצרי היגיינה לנשים יקרים יותר בישראל ב-9 אחוז ועד 30 אחוז בקירוב בהשוואה למחירם ב-15 מדינות מערביות.¹⁶ הורדה של המחירים, כפי שנציע בהמשך, צפויה להקל על נשים ועל משקי בית באופן כללי את העול הכספי הכרוך בקנייה מדי חודש של מוצרי היגיינה לשימוש בוסת.

יתכן שהעובדה שסוגיית הוסת והמחזור החודשי היא עדיין בגדר טאבו ונגועה בסטיגמה בחלקים נרחבים מן העולם וגם בחברה הישראלית, השפיעה לרעה על הנכונות של המחוקק לקדם מהלכים נדרשים בתחום. כך, בהיעדר פתרונות מערכתיים, הנטל נותר לפתחן של הנערות והנשים בלבד. אולם, תפיסות חברתיות מוטות אלה יוצרות רתיעה גם בקרב הנערות והנשים מלפנות לעזרה בנושא חיוני

¹⁴ UNICEF, [Guidance for Monitoring Menstrual Health and Hygiene](https://www.unicef.org/guidance-for-monitoring-menstrual-health-and-hygiene), unicef.org, June 2020

¹⁵ Zachary Burt, Kara Nelson, Isha Ray, [Towards Gender Equality Through Sanitation Access](https://www.un.org/en/sections/dpa/pubs/discussion-paper-no-12-march-2016/), UN Women Discussion Paper no. 12, March 2016

¹⁶ משרד הכלכלה והתעשייה, [הפחתת יוקר המחייבה במשק הישראלי: השוואה בינלאומית – מוצרי היגיינה נשית](https://www.mef.gov.il/press-releases/2017/10/20171017-01), משרד הכלכלה והתעשייה, ספטמבר 2017.

זה. בנוסף ברור כי הנזקקות הראשונות, הגם שלא הבלעדיות, לסיוע בתחום מוצרי היגיינה הן נערות שבאות מסביבות מוחלשות, שסביר להניח כי יחששו להכביד עוד יותר על משפחותיהן בקנייה של מוצרים אלה, על אף היותם כה נדרשים.

העדר תנאים הולמים במקומות העבודה, ובכלל זה נגישות למוצרי היגיינה בחדרי השירותים, בצירוף עם מחירים הגבוה בשוק, מביאים לפגיעה בשוויון הזדמנויות בעבודה עבור נשים, ובפועל לפגיעה בשכרן עקב היעדרות בימי הוסת של המחזור החודשי. מצב זה מעלה את הסיכון לפגיעה גם בסיכוייהן להתקדם למשרות שמניבות שכר גבוה יותר ומהוות שער למימוש עצמי מלא יותר. מצב מתמשך זה דורש תיקון חקיקתי הולם.

במצב של דלות משאבים ובהינתן תחושות אפשריות של חשש ובושה – כפולה במקרה כזה – קיימת גם סכנה לפגיעה בביטחונן העצמי של נשים ובזכותן להגן על כבודן האישי. הדבר עלול להפריע למימוש פוטנציאל אישי, להתערות בפעילויות המגוונות של החיים ובשוק העבודה ולקיום סביבה נוחה ובטוחה להשכלה שהיא קרדינלית לכל אלה.

הזכות לחינוך

מחקרים בעולם מצביעים זה שנים על כך ששגשוג כלכלי של אזרחים מושפע מהישגים לימודיים ומתנאים סביבתיים. בהקשר זה ידוע כי הסיכון לעתידם של ילדים משכבות סוציו-אקונומיות חלשות יותר יהיה גבוה מזה של ילדים משכבות חזקות יותר, וסיכוייהם לממש את הפוטנציאל שלהם יקטנו בהתאמה.¹⁷

משרד הבריאות בישראל מפקח על מוסדות חינוך ומתנה מתן אישורים למשרד החינוך בשלבי התכנון והבנייה של מוסדות החינוך וכן בעת הפעלתם. זאת, כדי להבטיח את טובתם ושלומום הפיזי של התלמידים, ולפקח שיתקיימו "התנאים הנאותים לחינוך וללימוד מוצלחים".¹⁸

הזכות לחינוך מעוגנת בחוקים שונים בחקיקה בישראל. זכות זו נתונה באופן שוויוני וללא הבדלים מגדריים או אחרים. התנאים הבסיסיים שעל המדינה לספק למימושה של זכות זו הם נושאים שנידונים לאורך השנים ומשתנים עם רוח הזמן, והם באים לידי ביטוי לא רק בתכנים הנלמדים אלה גם בתנאים הפיזיים והתברואתיים עבור ציבור התלמידים.

הפיקוח על קיום אמצעי הגנה להבטחת ההיגיינה בחדרי שירותים במוסדות החינוך מצוין חובת אספקה של סבון, נייר טואלט ושל מגבות נייר. נעדרים מן הרשימה מוצרי היגיינה לתלמידות לימי הוסת של המחזור החודשי (תחבושות היגייניות חד-פעמיות וטמפונים). זאת למרות שמדובר במוצרי יסוד המשמשים את כלל התלמידות וחיוניים ליכולתן לנכוח במוסדות הלימוד בזמן הוסת ולשמירה על סביבה תברואתית הולמת עבורן (כפי שהאפשרות להתפנות במהלך יום הלימודים היא חיונית מאותן

¹⁷ Miles Corak, [Income Inequality, Equality of Opportunity, and Integrational Mobility](#), *Journal of Economic Perspectives*, 27 (3), 2013, pp. 79-102

¹⁸ משרד הבריאות, [מוסדות חינוך ומעונות](#), אתר משרד הבריאות.

סיבות). בכך, מוצרים אלה אינם שונים מאמצעי היגיינה אחרים שעליהם, כאמור, חלה חובת אספקה בבתי הספר.

הזכות לחופש העיסוק

הזכות לחופש העיסוק מעוגנת בחוק יסוד בישראל ומיועדת להגן על זכותו של כל אזרח או תושב של המדינה לעסוק בכל עיסוק, מקצוע או משלח יד. הפגיעה בזכות זו בקרב נשים בישראל עולה בבירור מנתונים סטטיסטיים מדאיגים בנוגע לפיטורי נשים בהריון או בטיפולי פוריות, וכן בנוגע לצמצום היקף משרות או היקף ההכנסה של נשים.¹⁹ לפי נתונים של משרד הכלכלה, הפער בתגמול נשים ביחס לגברים בשוק העבודה במדינת ישראל הוא גדול יותר מהממוצע במדינות ה-OECD, כאשר מידת השוויון המגדרי בשכר עבור עבודה זהה נאמד בישראל ב-55 אחוז בלבד, לעומת 62 אחוז בממוצע במדינות ה-OECD.²⁰

חסרונו של מסד נתונים בישראל לגבי עוני מחזור בולט על רקע זה שבעתיים ויש צורך לגבשו בדחיפות. אם במצב בו קיימת מודעות וחקיקה בנושא פערי המגדר בשוק התעסוקה, עדיין מעסיקים פונים לקבל אישורים (או פועלים בדרכים עקיפות גם בלא אישורים) כדי לפטר עובדות הרות, לקצץ בשכרן, או נמנעים מקידום נשים במצבן למשרות במעמד ובתגמול גבוהים יותר, הרי שלא מן הנמנע כי המצב גרוע אף יותר בכל הנוגע להשלכות שנובעות מעוני מחזור, נושא שאינו מעוגן כלל בחקיקה ולא נמצא על סדר היום הציבורי.

מאחר ונשים רבות מועסקות במשרות בתחומים המוגדרים כ"משלחי יד נשיים", שהאופק התעסוקתי בהם הוא מוגבל וכך גם השכר, ניתן להניח בסבירות גבוהה כי עוני מחזור אף מגדיל את הסכנות התעסוקתיות והכלכליות לנשים אלו. ככלל, מלכודת זו מאיימת יותר על נשים משכבות מוחלשות ועל כן היא מחייבת תשומת לב מיוחדת למצבים בהם הקושי להשיג מוצרי היגיינה למחזור לא רק משבש את שיגרת עבודתן של נשים, ובפרט נשים בעוני, אלא גם מהווה חסם נוסף עבורן להשתכר, לממש את יכולותיהן, או להגיע לסוגי משרות משופרים ומגוונים יותר.

לסיכום, האפליה הטבעה בעוני מחזור היא כלכלית ומגדרית והפגיעה שלה בזכויותיהן של נעות ונשים היא בלתי צודקת ורעה. לפיכך מן הראוי לקדם מהלכי חקיקה שיש בהם כדי להביא לתיקונה ולהעלות את הנושא לסדר היום הציבורי.

¹⁹ שלי מזרחי סימון, נשים בישראל: סוגיות מרכזיות, מוגש לוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי (מסמך לקראת הכנסת ה-20), הכנסת – מרכז המחקר והמידע, 31.5.2015.

²⁰ רעות הררי קמר, פערים מגדריים בשוק העבודה בשנת 2012: ישראל ביחס למדינות המפותחות בעולם, משרד התמ"ת – מחקר וכלכלה, מרץ 2013.

המלצות אופרטיביות

על מנת להתמודד עם הנושא של עוני מחזור בישראל, מכון זולת גיבש מספר הצעות חקיקה שמטרתן לאפשר הנגשה של מוצרי היגיינה למחזור החודשי. זאת בנוסף להמלצות לפעולה בזירה הציבורית, במטרה להעלות את הנושא למודעות ולמגר את הסטיגמה בעניינו.

הצעות החוק של מכון זולת מתבססות על מחקרים שנעשו במדינות שונות בעולם ועל צעדי חקיקה שכבר ננקטו בחלקן במטרה להתמודד עם עוני מחזור, שהינם קלים ליישום ויתרונותיהם מובהקים. זאת במטרה לצמצם את האפליה המגדרית הנובעת מעוני מחזור ולבטל ככל האפשר את השלכותיה על חייהן של נערות ונשים.

הצעות החוק שמציע מכון זולת להתמודדות עם עוני מחזור:

1. הצעת חוק להנגשת מוצרי היגיינה למחזור בגופים ציבוריים – מוצע לחייב גופים ציבוריים במדינת ישראל לספק באופן זמין ונגיש מוצרי מחזור בתאי השירותים המופעלים על ידיהם.
2. הצעת חוק לפטור ממס ערך מוסף למוצרי היגיינה למחזור – במחקר שביצע מרכז המחקר והמידע של הכנסת, נמצא שמקובל בעולם להשתמש בכלים פיסקליים כדי להוריד את מחיריהם של מוצרי מחזור, בעיקר באמצעות הפחתה או פטור ממע"מ.²¹ מבדיקת המצב במדינות שונות, עולה שהכלי המרכזי בהקשר הזה הוא הטלת שיעור מע"מ מופחת או פטור ממע"מ על מוצרי מחזור. לפיכך מוצע לפטור ממע"מ מוצרי היגיינה למחזור גם בישראל.
3. הצעת חוק זכות לאספקת מוצרי מחזור בחינם במוסדות חינוך – מוצע לחייב רשויות מקומיות לספק חינם בכל מוסד חינוך רשמי המיועד לכיתות ו' עד י"ב, מוצרי היגיינה לשימוש בימי הוסת של המחזור החודשי, באופן נגיש וזמין.

בנוסף, על מנת להבטיח את קידום ההתמודדות עם הנושא של עוני מחזור בישראל, ולהגדיל את הסיכויים להצלחת צעדי החקיקה המוצעים לעיל, מכון זולת רואה חשיבות בקידום שורה של צעדים גם במרחב הציבורי.

התקדמות לקראת יתר שוויון לנערות ולנשים, עוברת, כפי שהראינו, גם דרך רפורמה בתחום מוצרי היגיינה לשימוש בזמן הוסת של המחזור החודשי. זו מותנית, בין היתר, בהעלאת המודעות הציבורית לסוגייה, בפעולה חברתית לשינוי עמדות בנושא, ובפתיחה של הנושא בפורומים מגוונים לשם יצירת שיח ציבורי, כפי שכבר קורה במדינות רבות בעולם. זאת במטרה לקדם הבנה בציבור בנושא עוני מחזור והשלכותיו על חייהן של נערות ונשים, לשם הסרת החסמים המתוארים במסמך זה.

בנוסף, צעדים מסוג זה להגברת השיח הציבורי בנושא הוסת, האופיינית לשגרת חייה של כמחצית מהאוכלוסייה, יסייעו לשים קץ להשתקת הנושא ולפוגג את תחושות הבושה והסטיגמות החברתיות הנלוות אליו. הם גם עשויים לעודד העצמה של נערות בשנות ההתבגרות שלהן ושל נשים, ולחזק את המודעות לזכויותיהן ליתר שוויון בתחומי הבריאות, ההשכלה והעיסוק.

²¹ רמי שוורץ, [כלים להנגשת מוצרי היגיינה נשית: מבט משווה](#), הכנסת – מרכז המחקר והמידע, 17.2.2022.

לצורך כך ממליץ מכון זולת:

- להקצות משאבים עבור המשרד לשוויון חברתי (ו/או למשרדי הממשלה הרלבנטיים הנוספים) למחקר בסוגייה של עוני מחזור בישראל. זאת, כדי לאסוף נתונים אמפיריים מהימנים וממציגים בנוגע לגודל הבעיה בכלל המגזרים בישראל, לאפיין ולנתח את הנתונים ולהציג מסד נתונים הנדרש כדי לנסח המלצות נוספות, ממוקדות ואפקטיביות, שיאפשרו לגבש מענים נדרשים.
- לעודד את העלאת הסוגייה באמצעות ימי עיון ייעודיים במשרדי הבריאות, החינוך, במשרד לשוויון חברתי ובמשרדי העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, ובמשרד הכלכלה והתעשייה. זאת במטרה להציג את הנושא של עוני מחזור ולעודד את גיבושם של צעדי רפורמה נוספים, בכל אחד מן הגופים האלה, כל אחד בהתאם לתחומי עיסוקו.
- לעודד קידום ימי עיון מולטי-דיסציפלינריים בנושא עוני מחזור בהשתתפות אנשי אקדמיה, עובדי מערכות הבריאות, החינוך, השוויון המגדרי והעבודה, נציגי ארגונים חברתיים שלא למטרות רווח ובשיתוף נציגים מן המדיה, כדי להעמיק את ההבנה בנושא, על פניו השונים, להציף את הכשלים והצרכים לגורמים האמורים לסייע בקידום מענים, ולשפר את עמדות היסוד והמודעות בקרב הציבור הרחב.
- לקרוא לארגונים חברתיים שלא למטרות רווח לפתוח פורומים ייעודיים ברשתות החברתיות עבור נערות ועבור נשים כדי לאפשר שיח ער ופתוח באשר למצוקות, לדאגות, לתחושות בוושה או בדידות שעשויות להיות להן בהיבט זה של חייהן, ולהתעדנות באשר לזכויותיהן. הדבר נעשה במקומות שונים בעולם ויש לעודד יצירה של נקודות מפגש ושיח כאלה גם בישראל.

כתיבה: ד"ר מיכל עברון יניב

ייעוץ משפטי: עו"ד איתי מק

עריכה: נועה טל